

TITUS BRANDSMA :
MIJN CEL – DAGORDE VAN EEN GEVANGENE

Het zou na een nacht te Arnhem, hier maar één nacht zijn. Met die woorden werd ik cel 577 op 20 januari binnengebracht. De volgende morgen moest ik om half negen klaar zijn voor het verhoor in De Haag. In de middag kon het waarschijnlijk afgesloten worden en zou ik met het oog op mijn gezondheid weer naar huis gaan. Des avonds 21 januari hoorde ik, dat de hechtenis verlengd werd voor nadere opheldering. De Heer Hardegen, die mij hoffelijk verhoorde, troostte mij met een beroep op mijn kloosterlijk leven, dat het mij niet zo zwaar zou vallen. Nu, dat doet het ook niet. Ik denk aan een oud versje van Longfellow, dat ik nog onthouden heb van mijn studententijd te Megen en dat nu wel bijzonder van toepassing is:

In his chamber all alone
Kneeling on a floor of stone,
Praid a monk in deep contrition
For his sins of indecision;
Praid for greater self-denial
In temptation and in trial.

Met die ‘trial’ valt het nog al mee, al moet men aan vele dingen van de ‘gevangenis’ even wennen. Ja, ja, het is wat, op 60-jarigen leeftijd nog in de gevangenis te komen. Ik zei dat ook bij het binnengaan van de gevangenis te Arnhem al schertsend tot de heer Steven, die mij arresteerde. Mij troostte echter zijn antwoord: ‘Dann hätten Sie de Auftrag des Erzbischofs nicht annehmen sollen.’ Ik wist, waarvoor ik hier was en zei hem ook ronduit ‘das als eine Ehre zu betrachten’ en mij niet bewust te zijn, daarmee iets verkeerd gedaan te hebben. Ik herhaalde dit laatste aan de Heer Hardegen en voegde er bij: ‘integendeel, het was een eerlijke poging om daardoor de tegenstellingen te verzachten’. Enerzijds aanvaardde men dit, anderzijds zag men er toch ook een organisatie van verzet tegen de bezettende macht in. Ik moest dit laatste zo beslist mogelijk afwijzen en de nadruk leggen op de uitsluitende bedoeling, het standpunt der katholieken met betrekking tot de propaganda van de NSB door de bisschoppen bepaald, mee te delen zoowel aan de pers als aan het Reichskommissariat en aan het laatste geheel onafhankelijk van de instemming met dit standpunt door de directies en redacties der katholieke dagbladen, welke overigens niet twijfelachtig was. Slechts door de reis van de Heer Schlichting naar Rome - die ik reeds de eerste dag van de vervulling van mijn opdracht vroeg naar het Reichskommissariat te gaan - had het onderhoud eerst plaats, nadat ik de heren van de katholieke pers gesproken had. Ik begrijp intussen dat men de houding van de bisschoppen en van de katholieke pers niet aangenaam vindt en de opdracht van de aartsbisschop, aan mij gegeven en door mij vervuld, toch enigszins beschouwt als een daad van verzet op grond van onze katholieke beginselen tegen iets, dat naar onze mening daarmee in strijd is. De tegenstelling van de beginselen is er. Voor de belijdenis ervan lijd ik met vreugde, wat er voor geleden moet worden.

Mijn roeping tot de Kerk en tot het priesterschap heeft mij zoveel heerlijk en moois gebracht, dat ik er ook graag iets onaangenaams voor op mij neem. Met Job herhaal ik met volle instemming: Wij hebben het goede van de Heer ontvangen, waarom zouden wij ook het kwade niet aannemen, dat Hij ons in Zijn Voorzienigheid verzendt. Dominus dedit. Dominus abstulit. Sit nomen Domini benedictum. Zó kwaad heb ik het overigens niet. En al weet ik niet wat het worden zal, ik weet mij geheel in Gods hand. Quis me separabit a caritate Dei ? Ik denk aan mijn oude spreuk :

TITUS BRANDSMA :
MIJN CEL – DAGORDE VAN EEN GEVANGENE

Prenez les jours, comme ils arrivent
Les beaux d'un coeur reconnaissant
Et les mauvais pour ceux qui suivent,
Car le malheur n'e, qu'un passant.

Met Gezelle loof ik ‘mijn ouden brevier’, die men mij gelukkig gelaten heeft en die ik nu zo rustig mogelijk kan bidden. O zeker, ik mis des morgens de H. Mis en de H. Communie, maar God is niettemin, bij mij en in mij en met mij. In Eo enim vivimus, movemur et sumus. Gott so nah und ferne, Gott ist immer da. Het bekende kleine versje, dat de H. Theresia altijd in haar brevier bij zich had en dat ik collega Prof. Brom stuurde, toen hij in de gevangenis zat, is ook voor mij een troost en bemoediging: Nada te turbe, nada te espante. Todo pasa. Dios no se muda. Pacienza todo lo alcanza. Quien a Dios tiene, nada lo falta. Solos Dios basta.

Politiegevangenis Scheveningen 23 Januari 1942. (In festo Desponsationis B.M. Virginis Matris meae. Sub tutela Matris).

MIJN CEL

Cella continuata dulcescit. De cel wordt zoeter naarmate ze trouwer bewoond wordt.

Prof. van Ginneken heeft wel sterk de mening gepropageerd, dat de *Imitatio* pessimistisch van toon is, maar op de celbewoning heeft de schrijver toch maar een optimistische kijk gehad en ik als geboren optimist heb het hier opnieuw ondervonden, hoe blij Thomas van Kempen, en zij in wier geest hij schreef, het eenzaam leven in een stille cel hebben bekeken na het zelf te hebben doorleefd.

Och ja, als men zo de cel van een gevangenis wordt ingeleid, 's avonds laat, en de deur wordt met grendels en sloten achter u dicht gedaan, dan staat men wel een ogenblik vreemd te kijken. Het humoristische van het geval, dat ik op mijn oude dag nog in een gevangenis cel geraakte, drong me meer tot een lach dan dat het tragische ervan me kon neerdrukken; maar vreemd was het toch. Daar sta je nu. Ik kwam vrij laat, tenminste naar gevangenisopvattingen, omstreeks half acht. Dan is het bedtijd en is de arbeid gedaan. Er was niet op mij gerekend. Er was eigenlijk geen cel voor me klaar. Maar er is ook niet veel aan klaar te maken. Een kruik met water kreeg ik, een handdoek en nog een doekje om wat schoon te maken of als servet, dat weet ik niet. Omdat er was opgebeld, dat ik nog eten moest, kreeg ik een klein broodje, dat ook voor de volgende morgen dienen moest en een tinnen beker met taptemelk; op tafel stond een tinnen wasbakje met water, op het bed - een strozak - twee dekens; ik moest me maar zien te redden. Hoewel het licht op de andere cellen om acht uur uit gaat, zou men mijn licht nog even aanlaten; een halfuur langer.

Het was geen *Inferno*, mijn celletje nr. 577. En toen ik het betrad, las ik er niet boven: *Toi chi entrate, lasciate ogni speranza*. Het zag er niet onheilspellend uit en toen de gevangenisman, die de wacht hielp, de soldaat er blijkbaar op wees dat de cel niet klaar was, zei deze: het is maar voor één nacht.

Een laken kreeg ik niet. Nu irriteert me altijd onhoudbaar het gekriebel van wollen dekens aan mijn hoofd. Om me te redden sloeg ik de schone handdoek om het bovineinde der dekens. In het bed lagen twee strozakken boven elkaar. Op de meeste cellen wonen twee, op enkele zelfs drie gevangenen. Dan zal wel een van die strozakken op de grond moeten. Dat laatste had ik in Arnhem op de cel die ik kreeg, en waar geen bed was, al meegemaakt. Ik was eigenlijk wel een beetje vies van die strozakken en dekens, als die zonder lakens moesten worden gebruikt. Ik hield daarom de eersten nacht de kousen maar aan. De volgende morgen werd mij een laken en een handdoek gebracht. Ik zei de jongeman, ook een gevangene die echter wat mocht of moest werken, dat hij met zijn laken te laat kwam, wijl ik vandaag weer weg zou gaan. 'Ik zou het maar nemen', zei hij vriendelijk, 'ik zou hier ook drie dagen zijn en ik zit er misschien wel voor drie jaar.' Hij zag de situatie juister dan ik en ik ben erg blij met mijn laken en mijn tweede handdoek.

Als kussen had ik niets dan een kleine stropeluw, die ook al niet prettig aan het hoofd aandoet. Omdat ik in Arnhem reeds een slapeloze nacht had doorgebracht en de volgende dag bij het voortgezet verhoor toch zo fris mogelijk wilde zijn, bedacht ik toch iets om wat gerieflijker te liggen. Ik had een tricoborstrok meegenomen. Die legde ik om de peluw, daarover weer een schone handdoek. Het begon op een zacht kussen te lijken. 't Kon slechter. Zo maak ik nu elke avond mijn bed op. Omdat ik toch niet altijd mijn kousen kon aanhouden, leg ik op het voeteneind van de strozak mijn tweede handdoek, span het laken over me heen en daarover de twee dekens en de eerste dagen, toen het nogal erg koud was, nog mijn duffelse winterjas. Met dat al was op mijn bed niet veel meer aan te merken. Dat betekent nogal iets in de

TITUS BRANDSMA :
MIJN CEL – DAGORDE VAN EEN GEVANGENE

gevangenis, als men om acht uur naar bed moet en tegen zeven uur eerst weer opstaat. Er is geen sprake van dat ik al die tijd kan slapen, maar de lichten gaan om acht uur uit en tegen zeven uur eerst weer aan; waar blijf je dan anders dan in je bed?

Het celletje zelf is niet onbehoorlijk, een pijpenlaatje met op het einde over de gehele breedte het bed. Dit bepaalt de breedte van de cel, die 1.80 tot 1.90 zal zijn, zes maal de lengte van dit papier plus een stukje van onder (tot het pijltje). De diepte is zowat het dubbele, twaalf maal dit papier plus een stukje van onder (tot het pijltje hier beneden). De hoogte is ongeveer dezelfde als de diepte. De zijwanden zijn voor tweederde van de diepte in schoon metselwerk uitgevoerd. Ik tel daarin 65 stenen in de hoogte met een vrij brede voeg; rondom het bed is de muur gecementeerd, wat zindelijker is. Tot op de deurhoogte zijn de muren lichtgeel, daarboven wit geverfd. Ze zien er aardig zindelijk uit. De deur in het midden van de voormuur is van binnen bruin gebeitst. In het midden een vierkant ijzeren luikje, waardoor het eten wordt aangegeven.

Daarboven is ook nog een met ijzer beslagen kijkgaatje, dat ik tot heden echter nog niet geopend heb gezien. De eerste avond dacht ik dat er geen raam was, maar de volgende dag werd ik gewaar, dat dit hoog boven de deur tegen de zoldering aan, over heel de breedte van de cel in drie geledingen naast elkaar is aangebracht. Het middelste kan zeer gemakkelijk met een trekstang worden geopend. Het licht is aldus overvloedig en de gelegenheid tot ventilatie uitstekend. De venstertjes laten me echter niet anders zien dan de lucht; nu en dan scheert er een zeemeeuw langs. Tot heden zijn de vensters het grootste deel van de dag met de prachtigste bloementaferelen bezet, maar de zon en de verwarming samen, zorgen toch dat er nu en dan tenminste hier en daar open lichtplekken komen. Ja, er is ook verwarming. Boven het bed lopen, op een paar meter hoogte, drie verwarmingsbuizen. Heel veel warmte geven ze niet. De koudste dagen bibber ik de gehele dag wel een beetje, maar de kou is er toch af en het is heel goed te houden. Het is me tenminste niet koud genoeg om, al zit ik ook stil, mijn jas er bij aan te trekken.

Er ligt een stenen vloer van vrij grote blauwe plavuizen, maar voor de deur lag een goed matje, dat ik overdag onder tafel, des nachts voor mijn bed leg. Tafel is een wel wat grootse benaming. Het is een klaptafeltje tegen de linkse muur, iets kleiner dan een uitgespreid dagblad, dat als tafelkleed dienst doet. Ik dek mijn tafeltje met het 'Vaderland', dat zijn mooie titel aan beide kanten te zien geeft. Er moet toch iets spreken in zo'n kale cel. Vóór me heb een klein altaartje, of hoe men het noemen wil. Er lag op mijn cel een papieren dambord met damschijven. Daar zal ik maar niet mee beginnen te spelen; maar er lag ook een stuk pakpapier. Dat sloeg ik om het dambord en met een sigarenspijkertje - men moet zich behelpen, want mes en schaar zijn afgenomen - heb ik in het pakpapier kleine keepjes gemaakt, waarin ik drie prentjes heb gestoken uit mijn brevier. Zo heb ik recht voor me toch het beeld van Christus aan het kruis, wel niet voluit, maar toch een mooie buste met de wonde van het H. Hart, nog wel van fra Angelico. Daarnaast heb ik aan de ene zijde de H. Theresia gestoken met haar spreuk 'Mori aut pati' ; aan de andere St. Jan van het Kruis met zijn 'Pati et contemni'. Ik vond nog twee spelden, waarvan ik er een gebruikte om onder de drie afbeeldingen een breed dwarspapiertje te hangen, waarop Theresia's spreuk 'Nada te turbe' enz., in het midden: 'Gott so nah und ferne, Gott ist immer da' en tenslotte mijn spreukske: 'Prenez les jours comme ils arrivent' enz. Ik had in mijn brevier geen los prentje van Maria en toch hoort ook haar beeltenis op de cel van een Karmeliet. Ook daarmee heb ik me kunnen redden. In het deel van het brevier, dat we nu gebruiken en dat men mij gelukkig gelaten heeft, staat voorin een prachtafbeelding van de Madonna, van Karmel van Freiin von Oer. Mijn brevier staat nu wijd open bij die afbeelding op het bovenste van twee hoekplankjes, links boven het bed. Ik heb aan tafel maar even naar rechts te zien en ik heb haar mooie

TITUS BRANDSMA :
MIJN CEL – DAGORDE VAN EEN GEVANGENE

beeltenis voor me; als ik in bed lig, valt mijn oog het allereerst op die sterdragende Madonna, spes omnium Carmelitarum.

Een stoel heb ik niet, slechts een krukje, een driepoot, dat echter niet slecht zit. Als ik een steuntje zoek, want men wordt hier meer moe van het nietsdoen dan thuis van veel werken, dan zet ik mijn krukje naast de tafel dicht bij de muur en heb zo de gemakkelijkste armstoel. Van het verdere huisraad is niet veel te vertellen, het is gauw opgesomd: een veger en een blik om mijn cel netjes te houden, een klein emmertje en een dweil, een papierkorfje, een grotere emmer met bril, die zich goed laat afsluiten en eens per dag uitgedragen wordt, en een blauwe stenen waterkruik. Eindelijk een zinken zeepbakje en een kapstok met drie haken. Het elektrisch licht is midden boven de klaptafel aan de muur gebracht. Het wordt van buiten aangebracht en uitgedaan.

‘Beata Solitudo’. Ik ben er al helemaal thuis, in dat kleine celletje. Ik heb er mij nog niet verveeld, integendeel. Ik ben er alleen, o ja, maar nooit was Onze Lieve Heer mij zo nabij. Ik kan het uitjubelen van vreugde, dat Hij zich weer eens geheel door mij heeft laten vinden, zonder dat ik bij de mensen of de mensen bij mij kunnen. Hij is nu mijn enige toeverlaat en ik voel me veilig en gelukkig. Ik wil hier altijd blijven, als Hij het zo beschikt. Ik ben nog zelden zo gelukkig en tevreden geweest.

Scheveningen, 27 januari 1942.

MIJN DAGORDE

Nunc lege, nunc ora, nunc cum fervore labora; Sic fiet hora brevis et labor ipse levis.

De eerste dagen kon ik me nog moeilijk een dagorde bepalen, maar nu ik hier een week ben en de gang der zaken een beetje door heb, heb ik toch orde in mijn dag trachten te brengen. Het is moeilijk alles op de minuut te doen, want vooreerst plegen de gewone dingen van het gevangenisreglement zich niet zo precies aan de klok te houden en ten tweede is het niet zo eenvoudig te weten, hoe laat het is.

Vooraf de eerste dagen was dat heel lastig, omdat men mij met de meeste ander dingen ook mijn horloge had afgenomen. Gelukkig heb ik dat, toen ik bij het laatste verhoor woensdagavond een vraag schriftelijk te beantwoorden kreeg en mij daarbij werd toegestaan te roken en men mij dus mijn rookartikelen moest brengen, ook mijn horloge gevraagd en gekregen. Maar het stond natuurlijk stil en ik heb het maar op goed geluk op een benaderend uur aan de gang kunnen brengen. Er slaat hier geen klok en in de dingen, waarvoor een tijd staat aangegeven, heeft men geen aanwijzing van dat uur, omdat men er zich zo precies niet aan houdt. Maar mijn horloge loopt tenminste goed en ik heb dus mijn eigen tijd, onafhankelijk van Greenwich zowel als van Amsterdam of Berlijn.

Tussen half zeven en zeven uur klinken de eerste geluiden. De wacht schijnt dan de jonge gevangenen te wekken, die allerlei lopende karweitjes opknappen. Zo kwart voor zeven gaat er dan een bel, maar heel zacht. Zachtjes aan komt er meer alarm. Na nog weer enigen tijd gaat men rond, schijnt de cellen van het nachtslot te doen en steekt meteen het licht aan. Dat is, althans voor mij, het sein tot opstaan. Het is dan ook mooi geweest met de nacht sinds 's avonds 8 uur. Ik sla een kruis, groet de Madonna van Karmel op het plankje boven mijn bed en trek mijn kousen en pantoffels aan; bid op mijn knietjes drie Weesgegroeitjes en een kort gebed en begin mijn bed af te halen. Ik sla de dekens uit en vouw ze netjes op, ook het laken, ontdoe de peluw van zijn verzachtingen, en zet mijn waterkan buiten de deur, die er even voor wordt open gedaan; dan ga ik, nog altijd in mijn pyjama - die ik gelukkig ook nog kon meepakken bij het arresteren - de opgevouwen dekens op het matje, geknield, op mijn manier uit het geheugen en aanvullend wat ik niet van buiten ken, de H. Mis lezen met de geestelijke H. Communie en de gebeden der dankzegging. Het gaat vlugger dan anders, maar het gaat ook anders. Het is een mooi begin van de dag. Thuis is eerst de meditatie, daarna het koor, maar hier laat ik liever mijn H. Mis voorgaan al is het dan in nachtgewaad.

Intussen of omstreeks het einde wordt de kan met fris water teruggebracht. De deur gaat weer eventjes open. We zeggen elkaar goede morgen en ik ga me wassen. Ik zou me er heel graag bij scheren, maar die weelde is teruggebracht tot woensdag- en zaterdagmiddag. Dan gaan tien minuten de deuren open en krijgen we een Gillet, zo nodig ook zeep en kwast en moeten ons dan maar heel gauw opknappen. Als het mesje niet deugt, mogen we een ander vragen. Als ik me dan 's morgens aan het wassen ben, zo goed half acht, komt de man met de koffie. We hebben allen een mooie tinnen beker met oor, een bord en lepel. Beker en lepel gaan 's nachts buiten de deur, maar krijgen we 's morgens met het water brengen terug. Ik brok mijn brood in het bord en giet er de koffie overheen, een flink bord vol. Dan kleed ik me verder en laat het brood weken. Tegen acht uur ben ik weer het heertje, met uitzondering van de baard, deftig in het zwart en zet ik me op mijn krukje aan tafel, bid het Angelus, een Onze Vader en een Weesgegroeit als in het klooster en verorber mijn ontbijt met mijn lepel.

TITUS BRANDSMA :
MIJN CEL – DAGORDE VAN EEN GEVANGENE

Och, dat deed ik 35 jaar geleden in onze Beierse kloosters juist op dezelfde wijze. Daar brokten we ook het brood in de koffie en aten het met de lepel. Ik reinig weer bord en lepel en ga dan een morgenwandeling doen onder het genot van een pijpje en nadenkend over de dag van gisteren en die van vandaag, mijn Memento van de H. Mis nog eens wat vrijer herhalend. Ik denk aan velen, die aan mij denken, en tracht te leven in de Communio Sanctorum, de Gemeenschap der Heiligen. Ik wandel niet ver, drie meter heen en drie meter terug en dan weer van voren af aan. Die wandeling begint zo ongeveer half negen tot tegen negen uur mijn pijpje leeg is. Dan bid ik de Metten en Laudan en de Priem, vaak eerst ook nog heen en weer lopend, totdat ik, dat gedrentel moe, rustig naast de tafel op mijn krukje tegen de muur ga zitten om verder te bidden. Als ik daarmee gereed ben, is het ongeveer half tien. Tussen negen en half tien wordt het licht uitgedaan, soms zo vroeg, dat ik even een pauze moet maken, maar zondag was het aan tot tien uur. Om half tien houd ik dan mijn morgenmeditatie met lezing en overweging van 'Jezus' door Cyriel Verschaeve, dat ik met het leven van de H. Theresia in de vertaling van Kwakman bij gunst van de politie, die mij arresteerde, heb mogen meenemen, de eerste dagen hier nog wel niet kreeg, maar later op mijn verzoek toch op mijn cel mocht hebben.

Om tien uur begin ik wat te schrijven. De eerste paar dagen ben ik zoet geweest met schriftelijk antwoord op de vraag: Waarom verzet zich het Nederlandse volk, met name het Katholieke volksdeel, tegen de NSB.? Ik heb er in acht van deze bladzijden een antwoord op trachten te geven. Nu tracht ik de uren van schrijven mijn indrukken vast te leggen van de tijd hier doorgebracht, terwijl ik verder het leven van de H. Theresia schrijf, dat ik voor 'het Spectrum' op mij nam. Als ik met schrijven begin, steek ik een sigaar op. Om half twaalf bid ik, alweer lopende, Terts, Sext en Noon. De schrijftijd is een paar morgens onderbroken door de 'sportoefening', die we elke dag, nu eens 's morgens dan weer 's middags, hebben te doen. Dat is een vermakelijke geschiedenis. We worden met luide stem opgecommandeerd, de deuren gaan open en we posteren ons, tot allen de deur uit zijn, aan de overzijde van de gang, ieder met zijn genummerde vuilnisemmer in de hand. We gaan op pad, zetten onze emmer op het einde van de gang neer, gaan nog door wat gangen en komen dan op een open terrein achter de gevangenis, een vrij lange smalle strook grond, door een hoge muur afgesloten.

In het midden staat een gymnastiekmeester. Wij lopen in een wijde ellips om hem heen, dan in gewone pas, dan in looppas, dan weer met hoge stappen; af en toe moeten we in een zekere ritmische beweging de armen vooruit en wijd uitspreiden, dan weer de handen op de heupen houden, enfin, ik ken die bewegingen zo niet en doe maar zo wat mee. Een groepje doet er niet aan mee en loopt een eindje verder op en neer. Een man op twee krukken zit ergens in een hoek, maar ik huppel en draaf maar mee. Het duurt niet lang, hoogstens tien minuten; een dezer dagen toen het wat sneeuwde, nauwelijks vijf minuten. Het is buiten koud en men frist er weer even van op. Velen bekijken natuurlijk wel even, vooral de eerste keer, de geestelijke met al grijzende haren in deftige zwarte jas, nog wel met een ridderorde op en groeten en knikken met verstandhouding, maar och we zitten allen in hetzelfde schuitje, ook daaraan is men alweer gewend. Ik ben trouwens de eerste geestelijke niet, die hier gastvrijheid geniet. Als we terugkomen in onze gang, kunnen we onze gereinigde emmer weer meenemen. De deur staat voor ons open. Zodra we binnen zijn, gaat de grendel er weer op. Gedeelde smart is halve smart geworden. Over het algemeen schikt ieder zich nog al, als men zo de gezichten bekijkt.

Omstreeks twaalf uur, soms al wat vroeger, wordt het middageten gebracht in een laag cilindervormig keteltje met deksel. Donderdag en zondag was het erwtensoep, dinsdag soep met bruine bonen met gort, de andere dagen stampot, vrijdag zoiets van aardappelen met

TITUS BRANDSMA :
MIJN CEL – DAGORDE VAN EEN GEVANGENE

uien en vis erdoor, de andere dagen aardappelen met kool, of wortelen of zuurkool. Vlees heb ik er niet in kunnen vinden, ook in de erwtensoep niet, maar het is alles zeer goed bereid en heel niet onsmakelijk. De hoeveelheid is zo groot, dat ik aan tweederde genoeg heb.

We hebben een potje Zwaardemakers jam en een stukje boter gekregen, ik geloof verleden vrijdag; ik veronderstel voor een week om bij het brood te gebruiken. Daar gebruik ik het echter niet bij. Elke middag doe ik een stukje boter in de soep of in de stampot, die ik eet, en neem deftig jam voor dessert. Zo komen die dingen toch tot hun recht. Na tafel reinig ik weer de wapenen, bid het Angelus als in het klooster en houd dan geknield, in de geest met de Ordebroeders, adoratie. Het 'Adoro Te' is mijn meest geliefd gebed geworden, ik zing het soms half luid. Het is meteen een geestelijke H. Communie.

Na het eten steek ik een pijpje op, loop wat op en neer en knap wat kleine karweitjes op, zoals gisteren het in elkaar zetten van mijn altaartje, vandaag het afslijpen van mijn nagels, die al te lang worden en waarvoor ik geen schartje kon machtig worden. Op het harde cement van vloer en muur heb ik ze weer netjes bijgeslepen. Ja, men moet zich redden. Dan ga ik wat rustig zitten, zonder echter te dutten, want dan wordt het 's nachts nog erger met niet-slapen. Om twee uur bid ik Vespers en Completen met het Rozenhoedje. Dat laatste moet ik op mijn vingers doen, want in de haast van het verkleden heb ik dit, jammer genoeg, in mijn habijt gelaten. Ik begrijp het zelf niet, maar het is zo. Onze Lieve Heer heeft dat zeker zo beschikt om het meer te doen waarderen. Daarna lees ik in het leven van de H. Theresia.

De eerste dagen was ik aangewezen op andere lectuur. Toen ik donderdag, na even gewogen te zijn, op mijn cel terug kwam, ging juist de bibliothecaris met zijn wagentje rond. Op mijn cel had hij twee boeken gelegd: Ina Boudier-Bakker: De kloep op de deur en Maurits Sabbe: De Bareelsen. Hij kwam nog even terug om te vragen of die boeken me aanstonden. Ik moest bekennen dat romans mijn geliefde lectuur niet waren. Hij keek, wat rond op zijn wagentje en presenteerde me deel III van Scienia, Handboek voor Wetenschap, Kunst en Godsdienst en de Kunstgeschiedenis der Nederlanden door Dr. H. E. van Gelder, beide mooie uitgaven. Die leken me beter en die hield ik toen maar. Ik zei hem, dat ik Jezus van Verschaeve en de nieuwe uitgave van Kwakman's H. Theresia had mogen meenemen, maar hier toch niet naar mijn cel. Hij noteerde beide boeken, meende Kwakman's Theresia in de eerste uitgave te hebben, had vele Heiligenlevens, zou eens zien. Hij nam beide romans weer mee, want meer dan twee boeken was niet toegestaan. Zo las ik de eerste dagen vlijtig dan eens over onze kunst, vooral over die van de Middeleeuwen, dan weer over wiskunde, mechanica, sterrenkunde enz. Beide boeken hebben me veel plezier gedaan. Ik had er vroeger al in gelezen, maar het ging nu rustiger. Toch was ik blij, enkele dagen geleden, de twee meegenomen boeken terug te krijgen. Ik heb nu meer de lectuur, die ik deze dagen het liefst heb.

Ik lees zo tot vier uur, steek er nu en dan een pijpje bij op. Om vier uur houd ik geknield een half uur meditatie over het leven van Jezus en mijn leven. Om half vijf ongeveer reeds wordt het avondbrood rondgebracht, dat ook voor 's morgens moet reiken. Tot donderdag was het 't gewone brood, een hompje, in vier flinke dikke sneden tot kort aan de onderkant ingesneden. Donderdagmorgen is de dokter bij me geweest. Ik vertelde hem, dat mijn maag nogal delicaat was, dat ik vier keer een ernstige maagbloeding had en nu leed aan een vrij ernstige urine-infectie met Collibacillen. Ik vertelde kort de behandelingen van Dr. Woltring, Dr. Enneking, Prof. Borst en B. van Capelle en maakte hem er ten slotte opmerkzaam op, dat mijn abnormaal laag lichaamsgewicht, gevoegd bij mijn chronische ziekte, me recht geven op extra voeding en de distributie mij die te Nijmegen ook toekende. Hij zou de urine onderzoeken,

TITUS BRANDSMA :
MIJN CEL – DAGORDE VAN EEN GEVANGENE

mij laten wegen en zien, wat hij doen kon. Ik werd gewogen: 56 kilo, waarvan men voor de kleding 2 kilo aftrok. Het gevolg was, dat ik in de plaats van het gewone brood nu melkbrood kreeg; ik merkte er niet veel verschil in, maar er zal toch wel wat melk in zitten. Bovendien werden de sneden gesmeerd. Des avonds kreeg ik verder in plaats van een volle beker taptemelk een halve beker - de maat is ruim - volle melk.

De volgende morgen werd ook de urine voor onderzoek opgevraagd, maar daar heb ik verder niets meer van gehoord. Van andere extra voeding is niets gekomen. Tengevolge van deze tegemoetkoming hangt op de deur van mijn cel een kaartje: 'Milch' en een tweede: 'Weissbrot'. Het lijkt wel meer dan het is, maar ik doe het er mee. Ik zet zo spoedig het gebracht wordt, mijn brood weer in de week, nu in de melk en verorber dat weer. Daar is niet zo heel veel tijd voor, want al spoedig daarna worden beker en lepel ingenomen om buiten de deur te worden gezet. Goed vijf uur, kwart over vijf, zijn we met ons avondeten klaar. Dan wordt het heel rustig. We krijgen niets meer, hebben niets meer af te geven.

Na het avondeten bid ik het Angelus, houd in de geest met het klooster Adoratie, steek een sigaar op en houd nog 'n avondwandelingetje, drie meter heen, drie meter terug en weer van voren af aan, juist als 's morgens. Om 6 uur ga ik weer wat schrijven tot kort voor acht. Dan maak ik mijn bed op en bid mijn avondgebed voor mijn bed. Het hindert me dan verder weinig dat het licht uitgaat. Ik bid nog wat door en stop me dan onder de dekens tot 's morgens.

Scheveningen, 28 januari 1942.

Zaterdag 31 januari 1942.

Ik moet aan het voorgaande nog even wat toevoegen. Ik mag toch niet zeggen dat ik geen vlees krijg. Woensdag en donderdag was er in de soep en de stampot vlees. Het was er doorheen gewerkt, in kleine stukjes gemalen en niet overvloedig, maar ik heb toch weer vlees gezien.

Donderdagmorgen, 29 januari, was het de patroon der journalisten, St. Franciscus van Sales de Zachtmoedige. Ik had mijn pijpje eens goed schoongemaakt en had het juist voor de morgenwandeling aangestoken, of daar kwam een Duitse soldaat met 'etwas Neues'. Ik moest tabak en sigaren, pijp en lucifers afgeeven. Ik mocht niet meer roken. 't Was goed dat ik juist aan de zachtmoedige Frans van Sales dacht, anders had ik misschien 'n onvriendelijk woord gezegd. Ik klopte mijn pijpje uit en gaf de spullen maar over. De soldaat zei nog vol medelijden, dat het niet van hem kwam. Nu, dat begreep ik wel. Om me te troosten zei hij me, dat ik het andere dat hij mij gebracht had, de twee boeken en het papier, mocht houden. Gelukkig, daar had ik meer aan, al miste ik het pijpje en de sigaar. Ik schrapte het Roken op de dagorde en de dag ging weer verder. Nu weet ik alweer niet beter, of het hoort zo. 't Is al mooi geweest dat ik de eerste moeilijkste dagen mocht roken.